

վիճակ մը, զոր Յիսուս պիտի չկրնար ընդունիլ Երկնից թագաւորութեան մէջ: Այնպէս է նոր օրէնսդրութեան զազափառական նկարագիրը, որ, Աստուծոյ կատարելութիւնը կանոն ընծայելով մարդկային կեանքին (Մտթ. Ե. 48), Քրիստոսի աշակերտին ցոյց կուտայ ձիւնապատ այն քաղաքը, որուն պէտք է հասնիլ, առանց սակայն աշխարհի տալու ամէն մէկին մատչելի քաղաքային իրաւագիտութեան մը սկզբունքները: Նոյնքան աւելի աշխատուէ՞ր այս վարդապետութեան հակապատկիւր խորայիշան օրինադրչին վարդապետութեան հետ, որ այնքան լաւ կը պատշաճի մարդուն ընտանի տնային տկարութիւններուն (Մտթ. ԺԹ. 8): Այսու ամենայնիւ, Մեսիային զաւուստովը դադրած են ստերկութեան և ազդիտութեան այդ ժամանակները: Օրէնքն ու մարգարէները կանգ կ'առնեն Յովաննէս Մկրտիչի ասջի (Մտթ. ԺԱ. 12-14): Քրիստոս մեկնիլն ու երաշխաւորէ՞ր զեբրադոն բարոյականին իր, որ, երբ բազմատուր հիւնին հետ, կը նմանի ոյժէն ճարճատող նոր գիւնիին, զոր անխոհմտութիւն պիտի ըլլար կարկտուած տրկերու մէջ գնել, կամ նոր աստիճի կտորի մը, զոր կարելի չէ կարել հին զգեստի մը վրայ, առանց պատուածքներն աւելցնելու, և զգեստը նորոգել ուզելով՝ աւելի յոռի դարձնելու զայն (Մտթ. Թ. 16, 17, Մրկ. Բ. 21, 22, Ղկա. Ե. 36-38):

(Շարունակելի)

Ժ. Պ.

ՄԱՌԻՆՈՒՄԻ ԵՒ ՄԱՌԻՆՈՒՄԻ

Անճանապատկելի մարդկային ազգեկան աստուած գողորթիւն մ'է: Անկից քաճառուի առաջ իրեն դարձնուի ինչ որ անկիւս քնի համար ըրած է: «Բայց ես ոչ մեկին կախում չ'ունիմ, կ'ըսես, ես աշխարհի անօգուտ մեկն եմ: Կը մտնամ քե պիտի չկրնայիք երկրի վրայ քայլ մը փոխել, առանց հոն գտնելու կասարեւելի պարտականութիւն մը: Ամեն անգամ որ փորձուիս կեանքի հոգու եղնը, քե՛ր դուն քնի: «Մեռնելի առաջ քարի գործ մըն ալ ընեն: Եւսոյ, զնա՞ գտի չխառն մը՝ օգնութեան, դժբախտ մը՝ միայն արտաքին, ընկճուած մը՝ պաշտպանութեան կարօ:

ՅԱԻԻՏԵԱՆՆԵՐՈՒ ՍԿԻՋԲԸ

ՔՐԻՍՏՈՍ ԾՆԱԻ

§ Եւ յաւիտեաններու վախճանին՝ Քրիստոս յարեալ:

§ Բայց Ծննդեան տունը, զոր կը հանդիսանորէ Ս. Եկեղեցին, իրեն առանձին իրողութեան մը յիշատակը, կը պարտաւորէ զմեզ այս մէկ անգամով անդադառնալ տիեզերական Մեծ Իրողութեան սկիզբին միայն — Աստուածայայտութեան:

§ Շատ մը կրօններէ մէկուն, Քրիստոնէականին զաւանտութեան սահմաններուն մէջ ամփոփուած հաւատալիք մը չէ միայն, աստուածայայտութեան հաւատալիքը որուն վրայ Աւետարանը կը կենայ: Եւ իր կրօնքին խորատնիքին քիչ թէ շատ թափանցած քրիստոնեան, այսինքն ուղղափառ քրիստոնեան, ինքն իրեն չ'արտօնէր խորհիլ թէ՛ այլապէս համոզուածութեան անհամար հեռեղանակէն մէկն ալ է ինքը: Զի թոյլատրէր ինքն իրեն ըսել. «Ինչպէս մահաւորականը իր Մարգարէին և անոր ուսուցումներուն, հնդկը՝ իր Պաշտօնային և անոր վարդապետութեանց, այնպէս ալ ես Քրիստոսի և անոր բերած Աւետիսին մէջ գտած եմ իմ մտքիս և հոգիիս անդորրը: Ո՛չ միայն շատ մը հաւատաւորներն ենք ինչ չէ քրիստոնէական հաւատալիքներու ամբողջութիւնը, ո՛չ միայն շատ մը ճշմարտութիւններէն մէկը չէ քրիստոնէութեան մարդոց բերած մտքի լոյսը, այլ նոյնիսկ չէ՛ միայն ճշմարտութեան ամենափայլուն երեւոյն ներկայացումը լոյսի կարօտ այս աշխարհին:

§ Աստուած միայն ու միայն Իր Պաշտօնով(*) յայտնեց ինքզինքը աշխարհի միայն զամ ընդ միշտ կատարելապէս:

§ Այդ Պաշտօնը Քրիստոս Յիսուսը եղաւ: Քրիստոսով մեկը եւ ամէն իրերու բերուած Պաշտօնը միակ ու տիեզերական, անյեղիլ և այլամերժ սկզբունքի մը ծայրին ստոյգ չեւտն ունի: Միւս ամէն խոսքերը, ամէն տեղ ու ամէն ատեն այդ մէկ Պաշտօնին արձագանգն են լոկ. արձագանգը

(*) Խօսք = լոգոս, բան:

անցեալի և ապագայի անհունութիւններուն զարնուած ձօսքերն։ Այդ ձօսքերն մէջ է ձայնը Աստուծոյ. «Ահա՛ Տէր անցեղ, և հոգմ' մեծ ուժգին... և ոչ ի հոգին Տէր, և յետ հոգմոյն՝ շարժումն, և ոչ ի շարժմանն Տէր, և յետ շարժմանն հուր, և ոչ ի հուրն Տէր, և յետ հրոյն՝ ձայն...» և Եղիա լսեց, իմացաւ զԱստուած, անոր ձօսքի ձայնին մէջ։

§ Աստուած «ըսաւ»։ «ըսաւ և եղաւ»։ ձօսքն էր որ, ուրեմն, գոյութիւն և անտեսաւ ամէն բանի — երբ յաւիտեանները պիտի սկսէին։ Ըսաւ ու ինքզինքը դրաւ իր ձօսքին մէջ, ինչպէս իր էութիւնէն բխած խօսքին մէջ ինքզինքը կը զնէ ինքը մարդը։

Այդպէս է մեր տիեզերքը, մեր յաւիտեաններու շրջանին մէջ սկզբնաւոր հասկացոյթը։ Նիւթական առումով, զգալիութեան անգոյնանքով ոչինչէ ստեղծուած են արդարեւ հոն ամէն իրերը, որոնք էապէս Աստուծոյ մտքէն գոյացած, և Անոր խօսքով ձեւուած՝ ու ան կ'առնեն շարունակ։

Աստուած, բացարձակ բարութիւնը (առաջին պատճառը ամէն իրականութեան, ամէն գործի որ էութիւն յառաջ կը բերէ) արտաբերեց և թանձրացուց իր խորհուրդը ժամանակներու մէջ սկիզբին մէջ, յղացումով ծրագրի մը, որ զգալի իրերու ձեւը կողմնէ։ Այդ թանձրացման նպատակն էր այն՝ ինչ որ է նպատակը լսատակերտին՝ չէնթիւ կատարելագործման համար։ Ինչ որ է նպատակը ներկին ու վրձինին՝ նըկարը սպրեցնելու համար։ Այդպէս վայրկեանէ ևս խորհուրդը շարժեցաւ, ու ձօսքը դարձած՝ նետուեցաւ քառսին մէջ, որ «անբերեց ինչ և անպատասխան», որ լուռ էր։ Եւ իմանալին զգալի դառնալ սկսաւ — յաւիտեաններու սկիզբը։ Երբ պահիկ մը Աստուած սիրեց իր խորհուրդը, շարժեց զայն հոգիով. ըսաւ. Ըսաւ, թանձրացուց էութիւնները՝ հոգիայնելու համար զանոնք։ Զգալին վերստին իմանալի դարձնելու համար ի վերջոյ։

Ու ձօսքին հետ նաեւ սկսաւ անոր գործը։ Գործը՝ մշտնջենական, յաւիտեանական — որչափ որ տեսն յաւիտեանները։ Գործը՝ որով խորհուրդէն ելած խօսքը կը վերագառնայ իր Բարութեան Ազ-

րիւրին, նորէն ելլելու համար անկէ՝ ու այդպէս մշտնջենական շրջան մ'ընելով, երթալով Արարիչին առ որարածն, ու արարածէն առ Արարիչն։

Գործը՝ որով խօսքը հետզհետէ, աստիճանաբար կը յօրինուածուորէ, կը կատարելագործէ թանձրացած էութիւնները։ Եւ յետոյ՝ կը քակէ այդ թանձրութիւնը — Նիւթը, դարձեալ հետզհետէ, աստիճանաբար, նետելով զայն հոն՝ ուրկէ եկաւ — ծոցը «ոչինչ»ին։

Ծիլզգ արիւնին պէս այս երթն ու դարձը, ելլէ ու մուտքը էակնելու առ Աստուած և յԱստուծոյ, արիւնին պէս՝ որ սըրտէն կ'ելլէ և ի սիրտ կը դառնայ յար, մաքրուելու համար թանձրացումներէ, յօրինումի գործին աղտերէն, զէպի կատարելութիւն տանող նոր յօրինումներու աշխատելու համար։ Եւ այս՝ յաւերժական շարժումով մը։

Մինչև հոս՝ պատմութիւնն է ըստեղծագործութեան, զգալի իրերու և էութիւններու երեւմուն՝ անխմանալի և խորհրդաւոր այն ստեղծին մէջ, ուր կան ինչ բաներ որ կան, ուր կ'ըլլան ինչ բաներ որ կ'ըլլան։

Եւ զադրած չէ երբեք ստեղծագործութիւնը։

§ Evolution ի մտքով ընթացքին մէջ դիտուածը ուրիշ բան չի կրնար ըլլալ՝ բայց իթէ նոր ձեւերու ստեղծումը միտքին կողմէ, որ կը խօսի և յետոյ կրկնով մը կը թանձրանայ, զգալի կը դառնայ այդ ձեւերուն մէջ։ Ձեռք ուզելու ըսել ձեւերուն մէջ կայ ինքը Միտքը, որ համաստեղծութիւն ըլլալով մտորութիւն է։ Բայց միտքը իր պահկերը կը ապուորէ, իր նրճւն-նրճիւնը չարունակաբար կը վերադարձնէ թէ՛ իրերու և թէ անոնց բարձրագոյն տաստիճանը հանդիսացող էակներուն լինելութեան կերպերուն մէջ։ Այդ պատկերը, այդ նմանումը միշտ հետզհետէ աւելի՝ հարազատ, աւելի՝ հաւատարիմ՝ կ'երթայ իր նախատիպին։

Ամփոփ՝ ստեղծող բարութիւնը, Որին — առաջին ինքնութիւնը միպի համար կը ծնի յաւերժօրէն ձօսքը, և ձօսքէն ու անով կ'ըլլան Տիեզերքը, Բնութիւնը, Հասկացքը, ամէն ինչ։

Բայց այս իրողութիւնը, էակներու

պարունակին մէջ, ուրիշ բան չէ բայց եթէ Մարգղոս թիւնը:

Ո՛ր, անհրաժեշտութիւնը քրիստոնէական gnoseին, «Գիտութեան» (Ս. Պողոսի բառն է) (*): «Ո՛վ խորք մեծութեան, և իմաստութեան և գիտութեան Աստուծոյ» (**):

Քրիստոս, բանը, լոգոսը անոր՝ Որ էն, որ կը ծնի յաւերժօրէն ի չօրէ՛՛ ծնաւ օր մը ժամանակի և միջոցի մէջ: Եթէ ժամանակի և միջոցի մէջ՝ ուրեմն հարկաւորաբար միս մարմինով, որ ժամանակ եւ միջոց է ինքնին, և ուրիշ ոչինչ:

Ծնաւ Քրիստոս, և ըլլալով Մարգը՝ կատարելագործման ընթացք մ'ըլաւ թիւ մը տարիներու երկայնքով: Եւ այդ ընթացքը իր ծայրը հասաւ ու կատարեցեալ յարութեամբ: Այսինքն՝ Հոգին ի սեղբան միս և մարմին հղաւ, բայց ի վերջոյ միս-մարմինը չքացաւ: Մնաց սակայն հոգի-մարմինը: Քրիստոս չունէր մարդեղութիւնէն առաջ հոգի-մարմինը, զոր ունի սակայն անկէ հոգ միշտ: Վառնդի Քրիստոս կը մնայ միշտ Մարդը, այնպէս՝ ինչպէս մարդը իր վախճանին պիտի ըլլայ: Զէր կըրնար Քրիստոս բան մը ըլլալ և յետոյ չըլլալ: Մարդ ըլլալ և յետոյ չըլլալ:

Ահաւասիկ խորհուրդը ամէն լինելութեան: Զայն, այդ խորհուրդը շնչելու համար բաւական է որ մարդ յայտնութեան լոյսով իր չորս կողմը նայի, կամ՝ իր չորս կողմի լոյսով յայտնութեան նայի, այսինքն Աստուածայայտնութեան, որ Ծննդեան տօնի խորհուրդն է:

Քրիստոսի ծնունդը՝ Աստուածայայտնութեան մեծ ակօք, խաղաղամբ, մանրանկարը, epitomեն է Համագոյքի լինելութեան պատմութեան՝ ի յաւիտենից ի յաւիտենս երկարող: Նոր Մարդուն ըստեղծագործումն է այն անհունին սեղմումով՝ հռչակաբերին մէջ: Տիեզերքի ճակատագրին մէջ՝ մարդուն քալել անցնելու համար սահմանուած ճանապարհին անհուն երկայնքն է որ սկսաբան կը բերէ մարդկութիւնը, իր սկիզբով, մէջտեղով ու վախճանով:

§ Այդ ճամբուն սկիզբն է ծնունդը մարդուն, նետուիլը՝ համագոյքի թառեարեւմին վրայ: Քրիստոս ծնաւ ու նետ-

ուեցաւ այդ թառեարեւմին վրայ: Մէջտեղն է՝ մարդուն փրկութիւնը, քալելը այդ բեմին վրայ դէպի կատարելութիւն: Քրիստոս քալեց այդ բեմին վրայ՝ անբաներու մօտեւն դէպի լուսափայլ յարութիւն: Վախճանն է այդ ճամբուն՝ յիստուած լինելը մարդուն, անոր ահեղութեան և անոր սիրոյն մէջ ընկղմիլը: Քրիստոս յարեաւ և ճնստաւ ընդ ալմէ Հօր»:

§ Այս ճամբան, ինչպէս կ'երևի՝ նոյն ուղղութիւնն ունի, զուգահեռական է համագոյքի մէջ ամէն իրերու նախասահմանելու ճամբուն հետ. սա տարբերութեամբ միայն՝ որ Բացարձակ Արժէքին չափաւորչով՝ աւելի բարձր մակերեսի մը, planի մը վրայ է մարդուն ճանապարհը:

Երբ կը քալէ ան՝ ո՛չ միայն ինչ որ առջին էր հոս և կը թողու հետզհետէ՝ այլ նաեւ ինչ որ վերին էր՝ վար: Կը փոխութիւն շարունակ իր ճամբուն մակարդակը:

Եթէ Քրիստոսի ծնունդը, համագոյքի ծնունդին, անոր կեանքը տիեզերքի կեանքին, և անոր վախճանը լինելութեան վախճանին ժամանակի եւ միջոցի մէկ կէտին մէջ խաղանքն է, պէտք կ'ար միթէ որ մարդոց անհաւատալի ըլլալու ստորեւ հանգուցական ու ծանրակշիռ իրողութիւն մը ճնշէր մարդոց մտքերուն ջախջախ ուսերուն վրայ. բե՛ռ մը, որուն ներքե՛ւ կ'ան որ կը ճգմունի և կ'ան որ կը յիմարտան — կամքի և բարոյնականի մեղաւորները, մտքի և բնագոյնականի մեղաւորները: Զէ՛ր բաւեր տալ մարդոց զասը բնութեան, պարզ, հասկնալի, գեղեցիկ, հաղորդական, հաճելի: Դասը բնութեան՝ որով ուղեցուն սիրունցներ ու սերունդներ Քրիստոնէութիւնէ առաջ, և Քրիստոնէութիւնէ զուրս:

Ո՛չ. չէր բաւեր. բնութեան գոտւ առանց ուսուցչի դաս մը պիտի ըլլար: Բայց կրօնքը առանց յայտնութեան՝ փիլիսոփայութեանէ աւելի բան մը չի կրնար ըլլալ, կրօնք չի կրնար ըլլալ:

Յետոյ՝ բնութեան զասը զիւրիւրի դաս մը չէ. յանհունս զօժարագոյն դաս մըն է անորը, Քրիստոսի տուած ճշմարտութեանց դասէն: Անհնարին դաս մըն է: Բնութիւնը ինքնին՝ բացարձակ Արժէքով՝ մեզմէ ստորին է. մեզմէ աւելի ստորին արժէքի մը իւրացումով կարելի չէր և չէ մեզի համար մեզմէ բարձր ու առաւել ար-

(*) Ա. Կոր. Ա. 5:

(**) Հաւ. Ժա. 33:

ժէքի մը տիրանալ: Բայց փրկութիւնը աւելի արժէքի մը ստացումն է արգէն: Աստուած վարէն վեր չէ որ կուգայ մեզի. այդպիսի Աստուած մը Աստուած չէ: Աստուած վերէն վար միայն կուգայ:

Տակաւին՝ բնութեան դասը դժուարագոյն է՝ վասնզի թիզ մը կեանքով կէտի մը վրայ կծկուած մարդուն հոգիին աչքերուն՝ անհնար էր գրկիլ հորիզոնները յաւիտեաններուն: Այդ հորիզոններուն գրկումովը, ամբողջական համադրական մէկ տեսութեամբ մը միայն պիտի կրնար անիկա հասկնալ ի՞ր արժէքը, ի՞ր դիրքը, ի՞ր ճամբան, ի՞ր հնարաւորութիւնները: Այդ յաւիտեաններուն միակ կեանքը պէտք էր քաշուէ՛ր, քաշուէ՛ր ու տարածուէ՛ր մարդկային կեանքին մէկ թիզի երկայնքի վրայ, ինչպէս անձայր տարածութիւնները ասեղի մը ծայրին չափ կը խտանան մեր տեսանելիքի շիղիին վրայ, ի՞նչ հրաշալիք. այդ խտացումը պէտք է պատկերին՝ որպէսզի անսահման երկայնութիւններն ու լայնութիւնները ներս կարենանք առնել, մեր մտքին մէջ:

Ահա թէ ինչո՞ւ Քրիստոս պէտք էր որ մարդանար, որ ծնէր:

Տիեզերքին ճակատագրին ամբողջացութիւնը պէտք էր գիտնա՛ր մարդը. անոր մէջ՝ ի՞ր ճակատագրին գիծը պէտք էր չափէր լայնքին ու երկայնքին: Պէտք էր ունենար՝ այսինքն՝ բո՛ւն գիտակցութիւնը, ի՞ր և ամբողջին յարաբերութեան գիտակցութիւնը:

Ատիկա՛ միայն ու միայն մարդկութեամբ էր հնարաւոր:

Ի՞ր սկիզբին, ի՞ր կեանքին, ի՞ր վախճանին գիտակցութեամբը՝ լինելութիւն համակարգութեան և դասակարգութեան մէջ մարդը ստացաւ նոր արժիք մը: Ծայն-վայր մարդուն համար անմատչելի արժէք մը: Այդ նոր արժէքով էակներուն ամենէն բանաւորը նոր մարդ մը եղաւ, և ելաւ կեանքի նոր մակարդակի, նոր plan-ի մը վրայ: Մարդեղութեամբ մարդ ինքզինքը դրաւ նոր և մեծ սեմի մը վրայ, առկէ նոր սահման մը կը սկսի ղեպի Աստուած, գէպի Ս. Երրորդութիւն:

Համագոյքին կեանքը Քրիստոսի վրայ խտանցելով՝ Աստուած ձայրը՝ Քրիստոսով նոր էակ մը ղրկեց աշխարհ, այդ էակը

հաղորդուեցաւ մարդոց հետ, միացաւ անոնց, խմորեց զանոնք, եւ նոր մարդիկ ստեղծեց ի՞նչ մարդերէ: Այս նոր մարդիկն անոնք եղան և են՝ որոնք զՔրիստոս ունին իրենց մէջ, զՔրիստոս կ'ապրին, անոր կեանքը կը վերարտադրեն, հասկնալով զայն, սիրելով զայն, ունենալով զայն՝ փոխանակ իրենց իսկ անձին:

Եւ այս է կոչումը քրիստոնեային — ծնի՛լ Քրիստոսով:

22 Դեկտ.

ՏՐԻԱՆ Ն. ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ԱՄՍԱԳԼԻԻ ՏՕՆԸ ԿԱՄ ԼՈՒՍՆԱՏՕՆԸ ՀԻՆ ՀՐԷԻՑ ՄՕՏ

1. Տօնակատարութիւնը. —

Հին Հրէից Ամսագլխի տօնը կամ Լուսնատօնը կը համապատասխանէր Հռոմայից Կապանդիին: Այս տօնը կարելի է քննել իրօնական և խաղախան կրկին համագումանքներով:

ա) Կրօնական տօնը. — Կը կարգանք Սագմսին մէջ. «Փող հարէք ի գլուխս ամսոց» (Ձ. 4), այսինքն ամսուան առաջին օրը: Մովսէս հրամայած էր փողեր հնչեցնել ամսուան առաջին օրը այն պահուն՝ երբ Ողակէզի Սեղանին վրայ ամսուացուէին իրադրութեան և Փրկութեան զուհերը, այնպէս՝ ինչպէս կ'ըլլային մեծ տօներուն (Թիւք Ժ. 10): Եօթներորդ ամսուան ամինէն հանդիսաւոր Լուսնատօնը կը կոչուէր Փողնալ տօնը (Լեւտ. ԼԻ. 24):

Ամսագլխի կամ Լուսնատօնի օրը ամսաւոր զոհեր կը մատուցուէին Տաճարին մէջ — երկու զուարակ և մէկ խոյ ու եօթն տարեւոր անարատ գառն ու մէկ քառուութեան նոխազ (Թիւք ԺԼ. 11-15): Այս միեւնոյն զոհերը կը մատուցուէին նաև Պասեքի ու Պնտիկոստէի եօթնեակներուն:

Սուրբ Գիրքը կը յիշատակէ անունները այն բարեպաշտ թագաւորներուն, որոնք հաւատարմաբար կատարեցին այս պարտականութիւնը: Սողոմոն մատոյց այս զոհերը Տաճարի նաւակատեաց օրերուն (Բ. Մտոց. Ը. 13): Եզեկիա անասուններ